

І.М. Вигівська, к.е.н., доц.

К.І. Ягнич, магістр

Державний університет «Житомирська політехніка»

Бухгалтерський облік в управлінні транспортною логістикою: організаційні положення

У статті досліджено сутність поняття «транспортна логістика» та обґрунтовано, що це оптимально побудована, з економічної точки зору, система оперативної адресної доставки вантажу. Ідентифіковано групи транспорту за призначенням (загального та незагального користування). Встановлено, що транспортна логістика по відношенню до суб'єкта господарювання поділяється на внутрішню (внутрішньовиробничі перевезення) та зовнішню (забезпечення процесів постачання та продажу). Окреслено основні завдання транспортної логістики з метою встановлення галузевої специфіки та її впливу на особливості організації бухгалтерського обліку. Виокремлено організаційні аспекти облікового забезпечення транспортної логістики, які ідентифікуються в межах етапів системи оперативної адресної доставки вантажу (підбір найбільш відповідного транспортного засобу; оцінка витрат (кошторисна вартість); документальне забезпечення (супровідні та дозвільні документи, страхові поліси тощо); навантаження вантажу; сам процес транспортування; розвантаження у кінцевому пункті доставки). Здійснено критичний аналіз напрямів удосконалення бухгалтерського обліку для цілей управління транспортною логістикою, зокрема в частині аналітичного обліку, управлінського обліку та інформаційного забезпечення управління.

Ключові слова: бухгалтерський облік; облікове забезпечення управління; логістика; транспортна логістика; послуги перевезення; витрати.

Постановка проблеми. Транспорт забезпечує перевезення людей і вантажів. У структурі суспільного виробництва транспорт належить до сфери виробництва матеріальних послуг. Зараз, в умовах жорсткої конкуренції, ринок транспортних послуг має безліч пропозицій, а логістичні компанії намагаються надати клієнтам найбільш вигідні пропозиції з перевезення.

Питома вага в обсязі перевезених вантажів в Україні за даними Державної служби статистики України станом на 31 грудня 2018 р. [5] припадає у першу чергу на автомобільний транспорт (73,4 %), у другу – на залізничний (19,6 %), у третю – на трубопровідний (6,7 %), інші ж види транспорту забезпечують перевезення менше ніж на 1 %.

Отже, значні обсяги вантажоперевезень, зокрема забезпечення значної їх частини за сприяння автомобільного транспорту, викликають необхідність дослідження питання облікового забезпечення транспортною логістикою і пошуку інноваційних засад організації та ведення бухгалтерського обліку високоякісних вантажоперевезень з урахуванням оптимальних умов доставки логістичною компанією.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями транспортної логістики в цілому та її економічної й облікової складових зокрема займалися такі вчені, як: Г.М. Азаренкова [2], І.І. Борисенко [2], А.С. Гловюк [7], Й.Я. Даньків [8], В.Карпова [10], І.В. Ковальчук [7], С.Я. Ковальчук [7], М.Р. Лучко [8], Т.Матвейчук [11], С.В. Мішина [2], М.Я. Остап'юк [8], В.Ставицький [11], О.М. Тридід [2].

Мета статті – дослідити сутність та види транспортної логістики як виду діяльності суб'єкта господарювання; визначити галузеву специфіку транспортної логістики та її вплив на особливості організації бухгалтерського обліку; окреслити напрями удосконалення бухгалтерського обліку для цілей управління транспортною логістикою.

Викладення основного матеріалу дослідження. За останні роки на ринку транспортних послуг набирають обертів перевезення вантажів за допомогою авіаційного, автомобільного, трубопровідного та залізничного транспорту (табл. 1).

Так, порівняно з 2017 р., у 2018 р. підвищилась активність транспортних компаній в частині авіаційних (119,6 %), автомобільних (106,1 %) і трубопровідних (109,4 %) перевезень (транспортування).

Тому, задля визначення особливостей організації бухгалтерського обліку вантажоперевезень у логістичних компаніях, проведемо дослідження сутності та видів транспортної логістики.

Виокремлюють дві групи транспорту: 1) загального користування – для задоволення потреб всіх галузей економічної діяльності та населення щодо перевезення вантажів і пасажирів; 2) незагального користування – це складова виробничих систем, тобто внутрішньовиробничі логістика, покликана забезпечувати потреби виробництва, закупівель і збуту.

Транспортну логістику слід розуміти як систему, покликану організувати доставку вантажу таким чином, щоб він був отриманий у потрібному місці вчасно та з мінімальними витратами на транспортування (транспортно-заготівельними витратами).

Таблиця 1

Обсяги перевезення вантажів та виконані тонно-кілометри в Україні за видами транспорту у 2018 р.

№ з/п	Вид транспорту	Одиниці виміру	Виконані тонно-кілометри	Обсяги перевезених вантажів
			млн т×км	млн т
1	Залізничний	абсолютне значення	186344,1	322,3
		у % до 2017 р.	97,1	94,9
2	Автомобільний	абсолютне значення	42569,5	187,2
		у % до 2017 р.	102,7	106,1
3	Водний	абсолютне значення	3363,0	5,6
		у % до 2017 р.	78,7	94,9
4	Трубопровідний	абсолютне значення	99239,9	109,4
		у % до 2017 р.	94,1	95,3
5	Авіаційний	абсолютне значення	339,7	0,1
		у % до 2017 р.	123,4	119,6
Разом		абсолютне значення	331856,2	624,6

Джерело: систематизовано та проаналізовано на основі [3, 4]

Транспортна логістика по відношенню до суб'єкта господарювання поділяється на внутрішню (внутрішньовиробничі перевезення) та зовнішню (забезпечення процесів постачання та продажу).

Виходячи з того, що транспортна логістика є системою, налагодженим механізмом, слід розглянути базові засади її організації. Це сприятиме повному уявленню даного виду діяльності та дозволить ідентифікувати в ній об'єкти бухгалтерського обліку задля подальшої можливості удосконалення облікового забезпечення транспортної логістики.

Транспортування на окремих ділянках просування вантажів є частиною єдиного управлінського рішення з просування матеріального потоку протягом всього процесу транспортування, враховуючи всі підготовчі та заключні етапи. Технічні та технологічні рішення на транспорті й на складах вантажовідправників і вантажоодержувачів приймаються не ізольовано, а з урахуванням необхідності побудови єдиної системи, що забезпечує ефективне просування вантажів по всьому ланцюжку. Планування транспортних процесів здійснюється спільно з плануванням процесів на ділянках, пов'язаних з транспортом. Рішення з транспортування є частиною єдиного управлінського рішення з просування матеріального потоку в системі компанії, тобто варіант транспортування вибирається з урахуванням: складських процесів і витрат, витрат на утримання запасів (товарів), реалізації інших функцій, пов'язаних з транспортуванням вантажів компанії [1].

Системі логістичного менеджменту необхідне інформаційне забезпечення оцінки витрат, що формується системою бухгалтерського обліку за кожним можливим варіантом транспортування, що дозволяє оптимізувати маршрут та обрати найкращий варіант транспорту й умови транспортування.

До основних завдань транспортної логістики належать: вибір виду і типу транспортного засобу, вибір виду відправки вантажу, створення транспортних систем, у тому числі створення транспортних коридорів і транспортних ланцюгів, визначення раціональних маршрутів доставки, забезпечення технологічної єдності транспортно-складського процесу, оптимізація транспортного процесу під час змішаних перевезень та його спільне планування зі складським і виробничим процесами; координація транспортного і виробничого процесу [2]. При цьому критеріями вибору транспорту є тривалість доставки, частота відправлень, надійність логістичної компанії, збереженість вантажу при перевезенні, дотримання графіку доставки, вантажопідіймальний потенціал, здатність перевозити різні вантажі та у будь-яку територіальну точку, вартість перевезення.

Отже, транспортна логістика забезпечує організацію та ефективне функціонування системи вантажопотоків. Система логістичного менеджменту транспортної компанії повинна створити: ідеальні умови для зберігання сировини, продукції, товарів; оптимальні варіанти та умови поставок; мінімальну затримку продукції, товарів на складі.

Вказані вище цілі системи логістичного менеджменту транспортної компанії виконуються за умови відповідного інформаційного забезпечення. Система бухгалтерського обліку повинна містити аналітичну інформацію про види та групи транспорту; кліматичні режими зберігання сировини, продукції, товарів; способи фасування, комплектації, пакування; транспортне складське устаткування та стан їх зносу; замовлення та замовників; умови страхування тощо. Перераховані інформаційні одиниці можуть бути розрізми аналітичного обліку з метою формування облікового забезпечення транспортної логістики. Поряд з цим, обов'язковою є комп'ютеризація складського обліку (партійний облік, облік за матеріально-відповідальними особами, автоматизація процесу інвентаризації тощо).

Наразі залишається актуальним питання комп'ютеризації управління процесом вантажоперевезень у транспортних компаніях, що займаються наданням послуг з доставки та експедирування вантажів різними видами транспорту. Облікова складова такої програми повинна забезпечувати можливість: обліку замовлень та клієнтів; відстеження подальшого статусу вантажу та його історії зміни; аналітичності необхідних транспортних засобів та перевізників; оформлення заявок перевізників; створення шаблонів типових операцій і автоматичний розрахунок вартості послуг транспортування за тарифами (вартість перевезення); обліку контейнерних перевезень; обліку номенклатури перевезених вантажів та їх додаткових характеристик; обліку операцій по вантажах і замовленнях перевізника; обліку власних і залучених транспортних засобів; обліку преїскурантів і тарифів; формування рахунків та актів за транспортні послуги.

Окрім цього, організаційні засади облікового забезпечення транспортної логістики повинні враховувати її етапність: підбір найбільш відповідного транспортного засобу; оцінка витрат (кошторисна вартість); документальне забезпечення (супровідні та дозвільні документи, страхові поліси тощо); навантаження вантажу; сам процес транспортування; розвантаження у кінцевому пункті доставки. Останні три етапи мають витратну складову, яка після виконання послуги доставки вантажу компенсується (повністю або частково – наступна оплата послуг) доходами компанії. Також слід зауважити, що значними логістичними витратами для компанії є транспортно-заготівельні витрати та витрати на утримання запасів (товарів). І саме тому скорочення цих витрат за допомогою системної організації процесів (зберігання, навантаження, транспортування, розвантаження) визначається тією часткою, яку вони займають у загальному обсязі витрат виробництва та обігу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У процесі дослідження встановлено, що під транспортною логістикою слід розуміти оптимально побудовану, з економічної точки зору, систему оперативної адресної доставки вантажу. Доведено, що виконання завдань транспортної логістики сприяє ідентифікації галузевої специфіки даного виду послуг, яка впливає на особливості організації та ведення бухгалтерського обліку у транспортній компанії. Виокремлено організаційні аспекти облікового забезпечення транспортної логістики, які ідентифікуються в межах етапів системи оперативної адресної доставки вантажу (підбір найбільш відповідного транспортного засобу; оцінка витрат (кошторисна вартість); документальне забезпечення (супровідні та дозвільні документи, страхові поліси тощо); навантаження вантажу; сам процес транспортування; розвантаження у кінцевому пункті доставки). Поряд з цим, обґрунтована необхідність побудови системи аналітичного обліку задля ефективного управління транспортною логістикою. Вирізняють такі рівні (розрізи) аналітичного обліку: види та групи транспорту; кліматичні режими зберігання сировини, продукції, товарів; способи фасування, комплектації, пакування; транспортне складське устаткування та стан їх зносу; замовлення та замовників; умови страхування тощо.

Перспективами подальших досліджень є удосконалення бухгалтерського обліку для цілей управління транспортною логістикою, зокрема в частині управлінського обліку зовнішніх і внутрішніх вантажоперевезень та інформаційного забезпечення управління даним процесом.

Список використаної літератури:

1. Сутність і завдання транспортної логістики / Логістика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gist1.ru/transportna-logistika/61-sutnist-i-zavdanniy.html?start=1>.
2. Логістика : навч. посібник / О.М. Трудід, Г.М. Азаренкова, С.В. Мішина, І.І. Борисенко. – К. : Знання, 2008. – 566 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pidruchniki.com/1584072017339/ekonomika/logistika>.
3. Виконані тонно-кілометри за видами транспорту за січень–грудень 2018 року / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/tr/vtk/vtk_2018_u.htm.

4. Обсяги перевезених вантажів за видами транспорту за січень–грудень 2018 року / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/tr/opv/opv_2018_u.htm.
5. Обсяг перевезених вантажів за видами транспорту за 1995–2018 рр. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/tr/tr_rik/tr_rik_u/op_vant_vt_u.htm.
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ № 291 від 30.11.1999 р. / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
7. Ковальчук С.Я. Особливості обліку та оподаткування міжнародних вантажних перевезень / С.Я. Ковальчук, А.С. Глов'юк, І.В. Ковальчук // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/170.pdf>.
8. Даньків Й.Я. Особливості обліку витрат та доходів перевезень на залізничному транспорті (методика і організація) / Й.Я. Даньків, М.Р. Лучко, М.Я. Остап'юк // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. – Ужгород, 2007. – Вип. 21. – С. 209–213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/9563>.
9. Вантажопереvezення: документація. – 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ibuh.info/vantazhoperevezennya-dokumentaciya>.
10. Карпова В. Вантажопереvezення: документообіг / В.Карпова // Бухгалтер & Закон. – 2015. – № 49, грудень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ008469.
11. Матвейчук Т. Моделювання процесу планування вантажопереvezень / Т.Матвейчук, В.Ставицький // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/14886/1/22_Matveychuk_142_146_732.pdf.

References:

1. «Sutnist' i zavdannja transportnoi' logistyky», *Logistyka*, [Online], available at: <http://gist1.ru/transportna-logistika/61-sutnist-i-zavdannja.html?start=1>
2. Trydid, O.M., Azarenkova, G.M., Mishyna, S.V. and Borysenko, I.I. (2008), *Logistyka, navch. posib., Znannja, Kyi'v*, 566 p., [Online], available at: <https://pidruchniki.com/1584072017339/ekonomika/logistika>
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018), *Vykonani tonno-kilometry za vydamy transportu for sichen'–gruden' 2018 roku*, [Online], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/tr/vtk/vtk_2018_u.htm
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018), *Obsjagy perevezenyh vantazhiv za vydamy transportu for sichen'–gruden' 2018 roku*, [Online], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/tr/opv/opv_2018_u.htm
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018), *Obsjag perevezenyh vantazhiv za vydamy transportu za 1995–2018 rr.*, [Online], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/tr/tr_rik/tr_rik_u/op_vant_vt_u.htm
6. Ministerstvo finansiv Ukrainy (1999), *Instrukcija pro zastosuvannja Planu rahunkiv buhgalters'kogo obliku aktiviv, kapitalu, zobov'jazan' i gospodars'kyh operacij pidpryjemstv i organizacij, nakaz, No. 291, vid 30 lystopada*, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
7. Koval'chuk, S.Ja., Glovjuk, A.S. and Koval'chuk, I.V. (2017), «Osoblyvosti obliku ta opodatkuвання mizhnarodnyh vantazhnyh perevezennj», *Global'ni ta nacional'ni problemy ekonomiky*, Issue 16, [Online], available at: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/170.pdf>
8. Dan'kiv, J.Ja., Luchko, M.R. and Ostap'juk, M.Ja. (2007), «Osoblyvosti obliku vytrat ta dohodiv perevezennj na zaliznychnomu transporti (metodyka i organizacija)», *Naukovyj visnyk Uzhgorods'kogo universytetu, Serija Ekonomika*, Uzhgorod, Issue 21, pp. 209–213, [Online], available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/9563>
9. *Vantazhoperevezennja dokumentacija* (2019), [Online], available at: <https://ibuh.info/vantazhoperevezennya-dokumentaciya>
10. Karpova, V. (2015), «Vantazhoperevezennja, dokumentoobig», *Buhgalter & Zakon*, No. 49, grudень, [Online], available at: http://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ008469
11. Matvejchuk, T. and Stavyc'kyj, V. (2012), «Modeljuвання процесу planuvannja vantazhoperevezennj» *Lviv Polytechnic National University Institutional Repository*, [Online], available at: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/14886/1/22_Matveychuk_142_146_732.pdf

Вигівська Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту Державного університету «Житомирська політехніка».

Наукові інтереси:

- проблеми облікового забезпечення управління ризиками господарської діяльності підприємств;
- проблеми бухгалтерського обліку витрат суб'єктів господарювання.

ORCID 0000-0002-4974-5834.

Ягнич Катерина Іванівна – магістрант зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» факультету бізнесу та сфери обслуговування Державного університету «Житомирська політехніка».

Наукові інтереси:

- облікове забезпечення управління транспортною логістикою.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2019.